

KRAPIEC MIECZYŚLAW ALBERT – filozof, teolog, humanista, współtwórca lubelskiej szkoły filozoficznej, wieloletni rektor KUL, inicjator wydania i przewodniczący komitetu naukowego *Powszechnej encyklopedii filozofii* (wyd. I–X, Lb 2000–2009), ur. 25 V 1921 w Berezowicy Małej (woj. tarnopolskie na Podolu, obecnie Ukraina), zm. 8 V 2008 w Lublinie.

Gimnazjum klasyczne im. Wincentego Pola ukończył w 1939 w Tarnopolu; w tym samym roku wstąpił do zakonu oo. dominikanów w Krakowie. Studia odbywał w czasie okupacji niem. w dominikańskim Instytucie Filozoficzno-Teologicznym w Krakowie. Święcenia kapłańskie przyjął w 1945. W latach 1946–1954 pracował jako wykładowca w Instytucie Filozoficzno-Teologicznym w Krakowie. Doktorat z filozofii napisał pod kierunkiem J. Woronieckiego – *De naturali amore Dei super omnia in creaturis (O miłości przyrodzonej nade wszystko względem Boga)*, który został zaakceptowany przez „Angelicum” w Rzymie w 1946. Doktorat z teologii, napisany pod kierunkiem ks. A. Słomkowskiego, obronił na KUL w 1948 na podstawie pracy *De amore hypostatico in Sanctissima Trinitate secundum St. Thomam Aquinatem (O miłości osobowej w Trójcy Świętej według św. Tomasza)*. Habilitację na temat *Egzystencjalne podstawy transcendentalnej analogii bytu* rozpoczął na sekcji filozoficznej Wydziału Teologicznego UW (1951), a po jego likwidacji przez władze komunistyczne przedstawił na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej KUL w 1956. Tytuł docenta uzyskał w 1956, prof. nadzwyczajnego w 1962, prof. zwyczajnego w 1968. Od 1951 był związany z KUL. Trzykrotnie sprawował funkcję dziekana Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej (1958–1961, 1969–1970). W latach 1970–1983 był pięciokrotnie wybierany na rektora. Przyczynił się do rozwoju i odnowienia naukowego KUL, jedynej wówczas uczelni niepaństwowej w bloku krajów komunistycznych, oraz promocji KUL w Polsce i na arenie międzynarodowej.

K. to jeden z głównych twórców lubelskiej szkoły filozoficznej, zw. też lubelską szkołą filozofii klasycznej. Szkoła ta już w latach 50. skupiła tak wybitnych myślicieli, jak S. Swieżawski, J. Kalinowski, ks. S. Kamiński, ks. M. Kurdziałek, ks. K. Wojtyła. Kształtowała swoją tożsamość, przejmując spuściznę wielkiej tradycji filozofii klasycznej – Arystotelesa i Tomasza z Akwinu. Nawiązywała do realistycznego nurtu neoscholastyki XIX i XX w., w tym głównie É. Gilsona i J. Maritaina. Przekroczyła ramy historyczne i

scholastyczne, podejmując dialog z najważniejszymi kierunkami filozofii współczesnej, takimi jak neopozytywizm, neokantyzm, fenomenologia, filozofia analityczna, egzystencjalizm. Stała się poważnym antidotum na obowiązującą wówczas w państwach bloku sowieckiego filozofię i ideologię marksistowską. W efekcie powstała wszechstronna i oryginalna synteza filozoficzna, obejmująca podstawowe dziedziny filozofii, którą wyróżniało podejście mądrościowe i realistyczne. Rozumienie rzeczywistości zogniskowano wokół istnienia, będącego podstawową racją realizmu ontycznego i poznawczego. Rozumienie człowieka w jego strukturze i działaniu oparto na wizji człowieka jako osoby.

Był członkiem wielu towarzystw naukowych w kraju i za granicą, m.in. Görres Gesellschaft (1964), Société Internationale pour l'Étude de la Philosophie Médiévale (1967), Pontificia Academia S. Thomae Aquinatis (1970), Academia Scientiarum et Artium Europaea (1970), Tow. Naukowego KUL (1970), Lubelskiego Tow. Naukowego (1970), Societas Humboldtiana Polonorum (1972), Società Internazionale Tommaso d'Aquino, Pontificia Academia Theologica (1982), PAN (1983), PAU (1989), Polskiego Tow. Filozoficznego, przewodniczącym Polskiego Towarzystwa Tomasza z Akwinu Oddziału Società Internazionale Tommaso d'Aquino (1996).

Otrzymał liczne tytuły doktora h.c. Pontifical Institute of Mediaeval Studies w Toronto w Kanadzie (1989), Universitas Catholica Louvaniensis w Louven w Belgii (1990), Tarnopolskiego Eksperymentalnego Instytutu Pedagogicznego na Ukrainie (1993).

Został wielokrotnie odznaczony i nagrodzony, m.in. Premio Internazionale Salsomaggiore (Parma, Włochy 1981), Orderem Palm Akademickich Rządu Francuskiego (Francja 1983), Orderem Polonia Restituta z Gwiazdą (1986), Orderem Grand Officier Leopolda II (Belgia 1977), Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski (1986), Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1973), Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski (1978), Medalem za Zasługi dla Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (2001), medalem „Polonia mater nostra est” (Społeczna Fundacja Pamięci Narodu Polskiego).

K. podjął badania w zakresie podstawowych dziedzin filozofii; efektem były monografie z zakresu metafizyki ogólnej, metodologii metafizyki,

antropologii filozoficznej, filozofii prawa, filozofii polityki, filozofii kultury (nauki, etyki, religii, sztuki), filozofii języka, metafizyki poznania, filozofii narodu, a także kultury chrześcijańskiej. Piśmienniczy dorobek naukowy K. obejmuje ponad 40 pozycji książkowych oraz ponad 500 artykułów, studiów i rozpraw. Wypromował trzystu magistrów i sześćdziesięciu doktorów, wielu uczniów K. zostało profesorami.

Główne dzieła K.: *Realizm ludzkiego poznania* (Pz 1959, Lb 1995²); *Teoria analogii bytu* (Lb 1959, 1993²); *Dlaczego zło? Rozważania filozoficzne* (Kr 1962, Lb 1995²); *Pourquoi le mal?*, tłum. G. Roussel, P 1967); *Z teorii i metodologii metafizyki* (z S. Kamińskim, Lb 1962, Lb 1994³); *Struktura bytu. Charakterystyczne elementy systemu Arystotelesa i Tomasza z Akwinu* (Lb 1963, 1995²); *Metafizyka. Zarys podstawowych zagadnień* (Pz 1966; pt. *Metafizyka. Zarys teorii bytu*, Lb 1978², 1995³; *Metaphysics. An Outline of the Theory of Being*, tłum. Th. Sandok, NY 1991); *Ja – człowiek. Zarys antropologii filozoficznej* (Lb 1974, 1991⁵; *I-Man. An Outline of Philosophical Anthropology*, tłum. M. Lescoe [i in.], New Britain 1983); *Człowiek i prawo naturalne* (Lb 1975, 1993³; nowe wyd. Lb 2009; *Person and Natural Law*, tłum. M. Szymańska, NY 1993); *De ente et essentia. O bycie i istocie. Przekład – komentarz – studia* (Lb 1981; pt. *Byt i istota. Św. Tomasza „De ente et essentia” przekład i komentarz*, Lb 1994²); *Człowiek, kultura, uniwersytet*, wybór i oprac. A. Wawrzyniak (Lb 1982, 1998²); *Język i świat realny* (Lb 1985, 1995²); *Człowiek w kulturze* (R 1990, Lb 1999²); *O rozumienie filozofii* (Lb 1991); *U podstaw rozumienia kultury* (Lb 1991); *Wprowadzenie do filozofii polityki* (I, Lb 1992); *O ludzką politykę* (Ka 1993, 1998²); *Odzyskać świat realny* (Lb 1993, 1999²); *Poznawać czy myśleć. Problemy epistemologii tomistycznej* (Lb 1994); *Psychologia racjonalna* (Lb 1996); *Ludzka wolność i jej granice* (Wwa 1997, Lb 2000²; nowe wyd. Lb 2004); *Filozofia w teologii* (Lb 1998, 1999²); *Rozważania o narodzie* (Lb 1998); *Arystotelesowska koncepcja substancji* (Lb 2000; cz. I wydano wcześniej pt. *Arystotelesa koncepcja substancji*, Lb 1966); *Filozofia co wyjaśnia? Filozofia w teologii* (Lb 2000); *O rozumienie świata* (Lb 2002); *Sens kultury chrześcijańskiej* (Lb 2004); *Człowiek jako osoba* (Lb 2005, 2009²). W 2008 rozpoczęto wydawanie serii „Rozmowy z Ojcem Krąpcem” (*O człowieku*, z K. rozm. R. J. Weksler-Waszkinel, Lb 2008; *O poznawaniu*, z K. rozm. H. Kiereś, Lb 2009).

K. stawiał filozofii zadania maksymalistyczne. Filozofia to wiedza mądrościowa, jej przedmiotem jest świat bytów realnych (rzeczy i osób); jej metoda polega na uniesprzecznianiu, czyli na wskazaniu takich przyczyn ostatecznych, których negacja byłaby negacją wyjaśnianych faktów. Pierwszorzędną dziedziną filozofii jest w ujęciu K. metafizyka, rozumiana jako ogólna teoria bytu, gdzie byt pojęty jest nade wszystko jako konkret istniejący. Bez odwołania do istnienia jako podstawowej racji bytu nie można, zdaniem K., uprawiać metafizyki, a filozofia staje się co najwyżej mitologią lub ideologią. Dlatego metafizyka jest pierwszą wśród dyscyplin filozoficznych.

METAFILOZOFIA. K. koncepcja poznania filozoficznego zakorzeniona jest w klasycznym rozumieniu nauki, wypracowanym w tradycji platońsko-arystotelesowskiej. Bazą wiedzy naukowej jest zdroworozsądkowe poznanie przednaukowe (potoczne), a w wyjaśnianiu rzeczywistości położony zostaje akcent na przedmiotową rację ujęć poznawczych. U podstaw poznania filozoficznego leży pytanie „dlaczego?”, dotyczące istnienia całej rzeczywistości. Ta koncepcja wiedzy przeciwstawiana jest ujęciom dominującym w filozofii i metodologii filozofii XX w., gdzie z jednej strony, idąc za myślą I. Kanta, eksponowane są różnorodne a priori naukowego poznania, z drugiej zaś nawiązując do poglądów A. Comte’a, wiedzę naukową się instrumentalizuje, podporządkowując ją celom utylitarnym. K. koncepcja wiedzy filozoficznej nabudowana jest na realizmie poznawczym. Taka filozofia jest w stanie zapewnić poznanie zarówno powszechne (analogiczność), jak i konkretne. Zasadami metodologicznymi takiej postawy naukowej są zasada historyczności (zawierająca postulat korzystania ze znanych już w historii rozwiązań – zarówno w sensie pozytywnym, jak i negatywnym) oraz zasada neutralności poznawczej, zwł. w punkcie wyjścia poznania naukowego, oraz zasada przedmiotowego wyjaśniania. W przypadku filozofii takim neutralnym punktem wyjścia jest fakt istnienia bytu.

Filozofia jest poznaniem racjonalnym, szukającym ostatecznego uzasadnienia dla wszystkiego, co istnieje. Punktem wyjścia filozofii jest poznanie zdroworozsądkowe, będące pierwotną intuicją świata realnego. Punkt dojścia stanowi wyjaśnienie badanego faktu przez wskazanie koniecznego i przedmiotowego czynnika pozwalającego na ostateczne wyjaśnienie badanego faktu. Tak rozumiana filozofia jest metafizyką (poznawaniem realnie

istniejącej rzeczywistości). Poznaniu metafizycznemu podporządkowany zostaje również cel filozofii: racjonalne, konieczne i ostateczne wyjaśnienie poznawanej rzeczywistości. W ujęciu K. cel poznania metafizycznego koncentruje się na ukazaniu ostatecznych przyczyn istnienia rzeczy (w odróżnieniu od idealizmu, agnostycyzmu i skrajnego empiryzmu). K. odwołuje się do bezpośredniego doświadczenia bytu, którego bazę stanowi pierwotny akt poznawczy, będący kontaktem intelektu ludzkiego z istniejącą rzeczywistością. Charakterystykę owego aktu określa K. teoria doświadczenia bezpośredniego, zgodnie z którą warunkiem (zarazem bytowym i epistemicznym) relacji poznawczej: podmiot – przedmiot jest spontaniczny i prerefleksyjny akt poznania, w którym nie uczestniczą żadne pośredniki typu emocjonalnego lub znakowego („quo” lub „quod”). Akt ten w terminologii K. nosi nazwę sądu egzystencjalnego.

Sąd egzystencjalny, w którym stwierdzamy istnienie czegokolwiek bezpośrednio i wprost, stanowi pierwotny genetycznie i strukturalnie akt poznawczy w systemie metafizyki, jest „najpierwotniejszym przeżyciem poznawczym człowieka” (*Z teorii i metodologii metafizyki*, 194). Jest on wypełniony treścią tego, co istnieje, oraz afirmacją istnienia tej treści. W kolejnej fazie poznania metafizycznego nabudowują się na akcie sądu egzystencjalnego refleksja, świadomość i odniesienie podmiotowe oraz krytyka poznania.

K. wyróżnia 2 typy bezpośrednich sądów egzystencjalnych: sąd stwierdzający istnienie bytu zewnętrznego wobec podmiotu poznającego („coś jest-istnieje”) i sąd egzystencjalny refleksyjny względem podmiotu („ja jestem-istnieje”). Pierwszy z nich stanowi metafizyczny i epistemiczny punkt oparcia realizmu i obiektywności filozofii.

METAFIZYKA (OGÓLNA TEORIA BYTU). W koncepcji K. metafizyka jest podstawową nauką filozoficzną, od której wszystkie inne dyscypliny filozofii są pochodne lub zależne (będąc w istocie metafizykami szczegółowymi). Metafizyka ma za zadanie wyjaśnić w sposób ostateczny zarówno byty jednostkowe (konkrety), jak i ogół bytów przez wskazanie na tkwiący w nich czynnik konieczny, dzięki któremu są bytem. K. egzystencjalna koncepcja bytu przez wyeksponowanie czynnika istnienia oraz podstawowego złożenia bytu z istoty i istnienia – pozwala wyjaśnić ostatecznie takie fakty metafizyczne, jak

przygodność bytów (niekonieczność istnienia), pluralizm bytowy, wzajemną zależność, a także problem źródła istnienia. Akt istnienia (esse) jest w tym ujęciu najgłębszym i najdoskonalszym aktem bytu; bez aktu istnienia wszelka treść (essentia) pozostawałaby jedynie czystą możliwością. Byt ujmowany w aspekcie istnienia zapewnia realizm i obiektywność poznania oraz języka, jakim posługuje się człowiek.

Złożenie bytu z istnienia i istoty jako podstawowych elementów zostaje uwyrażniane przez wyodrębnianie powszechnych właściwości, tzw. transcendentaliów, poznania oraz języka. Transcendentalia (określane skrótowymi nazwami: byt, rzecz, jedność, coś, prawda, dobro i piękno), będące rezultatami odczytania koniecznych i zarazem powszechnych właściwości bytów, są podstawowymi strukturami poznawczymi, w ramach których dokonuje się poznanie konkretów i zarazem całej istniejącej rzeczywistości. Podstawowy charakter transcendentaliów wyraża się w tym, że ujmują także tzw. pierwsze zasady bytu i myślenia (zasada tożsamości, zasada niesprzeczności, zasada wyłączonego środka, zasada racji bytu, zasada celowości), których artykulacja ukazuje jedność fundamentalnych praw ontycznych i praw logicznych. Ze względu na analogiczny sposób bytowania rzeczy całe poznanie metafizyczne ma także charakter analogiczny. Ponadto porządek poznania metafizycznego (konstrukcja teorii bytu, pierwotność – wtórność tez, hierarchia określeń złożzeń bytowych, aspektów ujęć itp.) jest wyznaczony uporządkowaniem wewnętrznych i zewnętrznych relacji bytowych. W związku z tym metafizyka od strony formalnej ma charakter systemu, którego zborność wyznaczona jest zbornością bytu i całej rzeczywistości.

Szczególnie ważną rolę w systemie K. zajmuje separacja metafizyczna, będąca metodą wyodrębniania przedmiotu metafizyki (bytu jako istniejącego). Za pomocą separacji dochodzi się do ustalenia różnicy pomiędzy istnieniem a istotą oraz do stwierdzenia koniecznego charakteru tej różnicy w wymiarze każdego bytu przygodnego. Określenie bytu jako czegoś istniejącego umożliwia jego dalszą analizę w poznaniu metafizycznym. Oprócz wyodrębnienia na drodze separacji transcendentaliów dokonuje się w poznaniu metafizycznym wyróżnianie podstawowych struktur i złożzeń bytowych. Należą do nich: substancja i przypadłości pozwalające wyjaśnić tożsamościowy

sposób bytowania rzeczy, a także stanowiące podstawę formowania się pojęcia osoby oraz relacji; forma i materia – złożenie wyjaśniające przemienność bytów materialnych. Ponadto złożenie z aktu i możliwości pozwala wyjaśnić dynamizm istniejących rzeczy.

Problematyka Absolutu stanowi zwieńczenie metafizyki. Szczególną rolę w poznaniu Absolutu odgrywa tu odniesienie do analogii bytowej, polegającej na podobieństwie wszystkich bytów w aspekcie istoty i istnienia. Stwierdzenie analogiczności bytów pozwala na ustalenie hierarchii bytowej i umożliwia odpowiedź na pytanie o ostateczne źródło istnienia oraz o Byt będący racją całej rzeczywistości. Odpowiedzi zawarte są w teorii Absolutu, do której doprowadza analiza metafizyczna bytów przygodnych, domagająca się wskazania racji ostatecznej ich bytowości. Ustalenie właściwości Bytu absolutnego oraz sposobów uczestniczenia bytów przygodnych w doskonałości Absolutu (teoria partycypacji) zamyka w aspekcie systematycznym teorię bytu.

W całej metafizyce K. oraz w metafizykach szczegółowych przejawia się ogólnoegzystencjalny aspekt wyjaśniania bytu, stanowiąc specyfikę tego ujęcia. W jego ramach istnienie (*esse*) traktowane jest jako podwójne ważne: ontycznie – istnienie proporcjonalne do istoty jest ostateczną i konieczną oraz nieredukowalną do innych racją faktyczności wszystkiego, co istnieje; epistemicznie – polega na tym, że poznawalność bytu jest uwarunkowana jego realnością, a sądy egzystencjalne stanowią stały element poznania metafizycznego.

ANTROPOLOGIA FILOZOFICZNA I ETYKA. Punktem wyjścia filozofii człowieka są dane pochodzące z ujęcia towarzyszącego sądowi egzystencjalnemu: „ja istnieję”; w zakres danych podstawowych wchodzi zwł. podmiotowość i sprawczość człowieka. Jednocześnie do analizy filozoficznej tych danych służą rezultaty metafizyki ogólnej. Antropologia filozoficzna w swym fundamentalnym wymiarze jest metafizyką człowieka, której celem jest przedstawienie struktury bytu ludzkiego oraz ukazanie i wyjaśnienie podstaw transcendencji człowieka. Ujęty w kategoriach metafizycznych człowiek jawi się jako byt materialno-duchowy, którego racją jedności jest akt istnienia; ujęty jako byt substancjalny (podmiot), posiadający naturę osobową, wyrażającą się w wolnym i świadomym działaniu (nauka, moralność, religia, twórczość), człowiek jest otwarty na prawdę, dobro i piękno, w szczególności na Boga.

Poznanie istnienia własnego „ja” ma podstawę w sądzie egzystencjalnym dotyczącym świata zewnętrznego; stwierdzenie istnienia „ja” jest epistemicznie osadzone na pierwotnej afirmacji istnienia świata. Człowiek odkrywa w sądzie egzystencjalnym typu: „ja istnieję” specyficzny walor egzystencjalny własnego „ja”, stanowiącego centrum wszystkich „moich” aktów, czynności i doznań. Istnienie tego „ja” jest ujmowane za pomocą refleksji, „w każdym intelektualnym poznaniu naszych czynności zwłaszcza intelektualnych, mamy in actu exercito stwierdzenie własnego istnienia” (*Realizm ludzkiego poznania*, 589). Jednocześnie to w sądzie egzystencjalnym dotyczącym „ja”, człowiek określa własną tożsamość oraz realność świata i siebie. W dziele *Ja – człowiek* K. przedstawia opis podstawowej struktury psychofizycznej człowieka: ja – moje. Przez różnorodność aktów, których człowiek jest sprawcą („moje”) lub z którymi się solidaryzuje, objawia się „ja” w swym realnym istnieniu; będąc w tym, co „moje”, zarazem immanentne i transcendentne, „ja” określa przez „moje” swoją identyczność, rozwój oraz wyraża siebie.

Metafizyczna interpretacja struktury „ja” – „moje” prowadzi do określenia natury bytu ludzkiego – jest nią osoba, definiowana przez K. jako „jaźń natury rozumnej” (tamże, 362). Głównym elementem charakteryzującym osobowy byt człowieka jest jego transcendencja – zarówno w stosunku do świata natury, jak i do społeczeństwa. Osoba jest bytem przekraczającym determinację świata przyrody – z racji wyposażenia we władzę poznania intelektualnego, wolną wolę oraz zdolność do bezinteresownej miłości. Z kolei społeczeństwo jest transcendowane przez osobę na mocy bycia podmiotem prawa oraz ze względu na zupełność (substancjalny charakter) swego bytu i posiadaną godność, która wskazuje, że człowiek jest celem, a nie środkiem.

Na gruncie metafizyki ogólnej i antropologii filozoficznej K. buduje koncepcję etyki. Etyka jest w tym ujęciu filozofią postępowania ludzkiego. Badania metafizyczne pozwalają odkrywać cel życia człowieka, którym jest aktualizacja dobra osoby. Natura ludzka wyposażona jest w specyficzne inklinacje, ukierunkowujące człowieka na osiągnięcie celu życia. Inklinacje te są doskonalone przez cnoty, zdobyte dzięki wychowaniu i kulturze. Na bazie tych inklinacji człowiek w sposób wolny podejmuje decyzje moralne. Decyzja prowadząca do działania realizującego dobro doskonali byt ludzki zgodnie z

jego ludzką naturą. Stąd w koncepcji K. przedmiotem właściwym etyki jest decyzja, będąca „racją bytu rozumnego i świadomego działania ludzkiego” (*Decyzja – bytem moralnym*, RF 31 (1983) z. 2, 65). Moralność ma miejsce wszędzie tam, gdzie człowiek w sposób świadomy i wolny podejmuje decyzję co do realizacji konkretnego czynu; normą moralności jest dobro osoby (odczytane zgodnie z prawdą bytu).

FILOZOFIA POLITYKI I KULTURY. W centrum koncepcji społeczeństwa i kultury stoi, wg K., człowiek jako byt suwerenny i twórca kultury. Suwerenność, przysługująca osobie ludzkiej z racji jej zdolności do świadomej i wolnej decyzji, decyduje o prymacie człowieka w stosunku do wszelkich form i struktur zbiorowych, jak np. społeczeństwo lub państwo. Społeczeństwo jest „zespołem zorganizowanych międzyludzkich relacji” (*O ludzką politykę*, 93), przyporządkowanych z natury wszechstronnemu rozwojowi osobowemu człowieka, a co stanowi dobro wspólne. Temu celowi podporządkowane są wszystkie inne dobra społeczne, dobro wspólne stanowi także kryterium wartościowania systemów polityczno-społecznych. Podstawą istnienia społeczeństwa jest w ujęciu K. zespół relacji realnych każdej osoby ludzkiej do dobra wspólnego jako aktualizacji jej osobowych potencjalności.

Społeczeństwo, będąc bytem „naturalnie koniecznym”, jest związane zasadami prawa naturalnego. Realizacja dobra wspólnego zależy od oparcia reguł funkcjonowania wspólnoty na zasadach wynikających z odczytania natury człowieka. Istnieje wiele struktur społecznych przyporządkowanych naturalnemu celowi nadrzędnemu, jednak szczególną wartość i trwałość mają naturalne formy społeczeństwa: rodzina – naród – państwo; posiadają one najbliższe odniesienie do realizacji dobra wspólnego poszczególnych osób.

Całość działań i ich rezultatów, stanowiących życie społeczne, a zarazem wyrażających je, składa się na kulturę. Twórcą kultury jest człowiek realizujący dobro wspólne, nastawiony na prawdę, dobro, piękno i świętość. Gwarantem kultury w aspekcie jej autentycznie humanistycznego charakteru jest jej podmiot – człowiek kierujący się w swym działaniu prawdą i dobrem. W związku z intencjonalnym sposobem bytowania, kultura stanowi system znaków pochodnych od człowieka i danych człowiekowi do odczytania. Stąd istotnym i konstytutywnym elementem kultury jest język, którego

fundamentalny związek z rzeczywistością zapewnia jej trwałość i broni przed oderwaniem się kultury od rzeczywistych jej celów, tzn. dobra człowieka.

Życie jednostki w społeczeństwie określa na gruncie prawa naturalnego dziedzina praw człowieka. Prawa te są przyrodzonymi uprawnieniami każdej osoby ludzkiej. Uprawnienia (*ius*) – takie jak prawo do życia, prawo do prawdy, prawo do wolności sumienia – posiadają ugruntowanie w naturze rozumnej człowieka, w szczególności w odniesieniu bytu ludzkiego do dobra wspólnego, w odróżnieniu od prawa stanowionego (*lex*), które obowiązuje z mocy woli ustawodawcy. Prawa człowieka w znaczeniu *ius* są racją dla prawa stanowionego, którego kryterium legalności stanowi zgodność z zasadą dobra wspólnego (K. podkreśla, że Powszechna Deklaracja Praw Człowieka ONZ jest dokumentem odwołującym się ostatecznie do rozumnej natury ludzkiej).

W dziedzinie filozofii polityki K. akcentuje prymat dobra wspólnego i moralności, przeciwstawiając się tendencjom nowożytnym, które przeniosły (od N. Machiavellego) politykę ze sfery moralności do sfery sztuki, eksponując w tej dziedzinie porządek umowy i skuteczności. Polityka w ujęciu K. to roztropne realizowanie dobra wspólnego; jako taka, będąc podporządkowana celowi, którym jest dobro osobowe człowieka, stanowi dziedzinę „moralności ludzkiego społecznego działania” (*O ludzką politykę*, 15). Państwo określane przez K. jako „naturalne, konieczne, uporządkowane zrzeczenie rodzin i gmin dla osiągnięcia ludzkiego dobra” (tamże, 85) jest bytem powołanym ze względu na dobro suwerennych jednostek. Wszelka absolutyzacja bytu państwowego (przykładem totalitarny sposób sprawowania rządów) stanowi deformację ładu społecznego i uzurpację aksjologiczną, nawet jeśli dokonywana jest w imię dobra ogółu, albowiem tylko jednostkowa osoba posiada możliwość urzeczywistnienia dobra wspólnego jako istotnego celu stojącego przed organizmem państwowym. Osoba jest bytem suwerennym, jednak do natury życia społecznego należy cedowanie przez jednostki osobowe części swej suwerenności. Do struktury państwa należą jako istotne elementy: system prawny, rola władzy państwowej oraz sposoby jej sprawowania; dlatego o ocenie konkretnego państwa decyduje stopień realizacji w nim dobra wspólnego przez instytucje społeczno-gospodarcze na gruncie określonego systemu prawnoustrojowego (tamże, 90 i 137).

Poglądy metafizyczne K. są podstawą uzasadnień jego poglądów z dziedziny filozofii dziejów. Analiza strukturalno-istotowa poszczególnych typów cywilizacji (w której nawiązuje do ustaleń F. Konecznego) prowadzi do wniosku, że tylko cywilizacja łac. stwarza realne warunki dla zabezpieczenia i realizacji naturalnych praw osoby ludzkiej. Stanowią o tym takie fundamentalne cechy tej cywilizacji, jak afirmacja prawdy przyjmowana jako cel (norma) poznania; upatrywanie w samym dobru godziwym celu działania; traktowanie zdrowia jako warunku rozwoju człowieka; respekt dla własności prywatnej jako podstawy życia gospodarczego. Tylko w tym typie cywilizacji chroniona jest osoba ludzka i zabezpieczony jest człowiek przed uzurpacją lub zdominowaniem przez struktury państwowe. W wyborze kultury łac.-rzymskiej u zarania państwowości pol. oraz w roli Kościoła katolickiego odgrywanej na przestrzeni całej historii Polski upatruje K. istotne elementy tożsamości narodu.

UCZNIOWIE I KONTYNUATORZY. K. przez ponad pół wieku pracy naukowej wywarł wpływ na kulturę filozoficzną i uformował wiele pokoleń filozofów. Liczna grupa jego uczniów tworzy dziś główną część środowiska naukowego rozwijającego i nauczającego w kraju filozofii realistycznej. Do grona jego uczniów pracujących w różnych ośrodkach naukowych należą m.in. abp M. kard. Jaworski, A. B. Stępień, W. Stróżewski, bp B. Bejze, Z. J. Zdybicka, T. Kwiatkowski, E. Morawiec, A. Woźnicki, A. Wawrzyniak, R. J. Weksler-Waszkinel, A. Maryniarczyk, P. Jaroszyński, H. Kiereś, K. Wroczyński, W. Dłubacz, W. Chudy, J. Sochoń, bp I. Dec, H. McDonald, B. Paź.

PODSUMOWANIE. Aspekt istnienia bytu dominujący w badaniach K. sprawia, że jego filozofia stanowi spójny system wyjaśniający całą rzeczywistość. Jedność poznania, człowieka i świata jest w metafizyce K. wyznaczona jednością bytu. Jego dzieło metafizyczne wniosło wiele oryginalnych rozwiązań, m.in. wskazanie na absolutnie pierwotny bezpośredni sąd egzystencjalny, wyodrębnienie metody metafizycznej separacji, podkreślenie znaczenia integralnego języka metafizyki, wyodrębnienie poznania transcendentalizującego, sformułowanie teorii analogii bytu i poznania, osadzenie etyki indywidualnej i społecznej na fundamencie prawa naturalnego, sformułowanie koncepcji człowieka jako suwerennej osoby i

nabudowanie na niej podstawowych dziedzin kultury (nauka, etyka, sztuka, religia).

K. przez ponad pół wieku konsekwentnej i wiernej realizmowi pracy filozoficznej stworzył koherentny system ogarniający wyjaśnianiem metafizycznym całą rzeczywistość dostępną poznaniu ludzkiemu. Filozofia K., jest – zarówno ze względu na swą wszechstronność, jak i doniosłość merytoryczną – największym dokonaniem filozofii klasycznej w Polsce i świecie XX w. Wizja świata przez nią odsłonięta ukazuje jedność i harmonię człowieka z otaczającą go rzeczywistością, otwiera równocześnie człowieka na związek z transcendentnym Absolutem.

Wojciech Chudy

A. B. Stępień, *W związku z teorią poznania tomizmu egzystencjalnego*, RF 8 (1960) z. 1, 173–183; B. Bejze, *Analogia proporcjonalności i jej odmiany*, RF 10 (1962) z. 1, 105–118; M. Gogacz, *Aktualne dyskusje wokół tomizmu*, ZNKUL 10 (1967) nr 3, 59–70; W. Chudy, *M. A. K. koncepcja poznania istnienia (bytu)*, Filozofia. Czasopismo Koła Filozoficznego Studentów KUL (1978) nr 4, 5–24; tenże, *Poznanie istnienia (bytu) w ujęciu tomistów egzystencjalnych*, SPCh 17 (1981) nr 2, 19–40, 18 (1982) nr 2, 41–70; Z. J. Zdybicka, *Filozof wierny rzeczywistości*, RF 39–40 (1991–1992) z. 1, 5–13; E. Morawiec, *Odkrycie metafizyki egzystencjalnej. Studium historyczno-analityczne*, Wwa 1994; W. Chudy, *Spór w szkole lubelskiej o podstawy i punkt wyjścia etyki*, RF 45 (1997) z. 1, 200–210; A. P. Bator, *Intencjonalność sztuki w filozofii Romana Ingardena i Mieczysława Alberta K.*, Wr 1999; J. Janowski, *Filozofia prawa w nurcie tomizmu egzystencjalnego Mieczysława Alberta K.*, AnUMCS. Sectio G 47 (2000), 107–120; W. Chudy, *Mieczysław Albert K. OP*, w: *Polska filozofia powojenna*, Wwa 2001, I 555–578; G. Besler, *Spór o koncepcję metafizyki. Tomizm egzystencjalny M. A. K. a filozofia analityczna P. Strawsona*, Ka 2002; M. Krawczyk, *L'ente intenzionale come chiave nel dialogo tra la fenomenologia di R. Ingarden e il tomismo esistenziale di M. A. K.*, Kr 2005; *Niestrudzony sługa prawdy. Ojcu profesorowi Mieczysławowi Albertowi K. w osiemdziesiątą piątą rocznicę urodzin Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II*, Lb 2006; I. Dec, *Charakterystyczne rysy personalizmu Mieczysława A. K. OP*, CzK 19 (2007),

99–110; A. Maryniarczyk, *Przełom w dziejach polskiej filozofii. Koncepcja filozofii metafizycznej Mieczysława A. K. OP*, tamże, 73–97; A. Szymaniak, *Bibliografia prac Mieczysława A. K. OP oraz opracowania dotyczące jego osoby, poglądów i twórczości*, tamże, 11–63; P. Tarasiewicz, *Filozofia kultury polskiej w ujęciu Mieczysława A. K. OP*, tamże, 163–177; A. Maryniarczyk, *Dlaczego filozofia realistyczna. (Od Arystotelesa do K. i z powrotem)*, w: *Spór o rozumienie filozofii*, Lb 2009, 27–50; *Prawda istnienia. Ku rozumieniu metafizyki M. A. K. OP*, Wwa 2009; *Mądrość i troska. Wspomnienia o ojcu prof. Mieczysławie Albercie K. OP*, Mikołów 2010; *Polski Arystoteles XX wieku*, Lb 2010; *Promotor kultury klasycznej*, Lb 2011.

Wojciech Chudy, Agata Szymaniak